

Марія Павлюх

кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка»
<http://orcid.org/0000-0001-5502-8367>
maria.v.pavliukh@lpnu.ua

ПОЛІТИЧНІ ПРОСВІТНИЦЬКІ ЧАСОПИСИ ДЛЯ ПОЛЬСЬКИХ СЕЛЯНОК «ZORZA» І «ZORZA OJCZYSTA»: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація: *Актуальність теми наукової статті зумовлена сучасними політологічними, гендерними та націоналістичними дослідженнями жіночих рухів у європейських країнах, зокрема польського жіночого руху, який розпочався та розвивався у Львові поряд з українським жіночим рухом. Метою статті є аналіз та огляд номерів польських жіночих часописів для селянок, які виходили у Східній Галичині у XIX столітті для того, щоб з'ясувати головну тематику, свідомісні парадигми польського жіночого руху, ціннісні концепти польської жіночої періодики для селянок, трансформацію поглядів на політичну роль жінки-селянки у традиційному суспільстві та її участь у громадському і державному житті через політичну просвітницьку журналістику. Важливо простежити головні тенденції розвитку політичної польської жіночої преси та її вплив на сучасну політичну жіночу періодичку, оскільки на початку XX століття була закладена основа розвитку сучасного польського жіночого руху.*

У науковій статті проаналізовані негативні стереотипи про традиційну роль жінки-селянки у суспільному та громадському житті на прикладі польських жіночих часописів «Zorza» та «Zorza Ojczysta», що виходили на початку XX століття. З'ясовано, що традиційні погляди на роль жінки-селянки застаріли, натомість на шпальтах польських жіночих

часописів пропагуються: жіноча освіта, самоосвіта, творча реалізація жінки як особистості. Традиційна формула для жінок-селянок у суспільстві, яка зводилася до заміжжя та народження дітей критикується за поверховість. Натомість з'являється новий образ політичної активної жінки, яка бере участь у житті своєї країни і народу.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальних і спеціальних методів: метод концептуального аналізу у визначенні польського жіночого руху; тематичний аналіз у визначенні головної тематики видань «Zorza» та «Zorza Ojczysta»; синтез у вивченні методів і форм боротьби активного жіноцтва за свої політичні права. *Результати і висновки.* Активна політична роль жінки-громадянки у сільській місцевості – свідомісний концепт польської жіночої преси для селянок, яка виражалася у розвінчанні активного сільського жіноцтва негативних стереотипів про пасивність жіноцтва, яка походить із села.

Ключові слова: просвітницька політична журналістика, польський гендерний рух, емансиповані видання, новий тип жінки-селянки, жіночі економічні права, самоосвіта жінок-селянок, жіноча освіта для селянок

Mariia Pavliukh

Ph.D. in Social Communications, Assistant at the Department of International Information, Lviv Polytechnic National University, <http://orcid.org/0000-0001-5502-8367> mariia.v.pavliukh@lpnu.ua

POLITICAL EDUCATIONAL MAGAZINES FOR POLISH PEASANTS «ZORZA» AND «ZORZA OJCZYSTA»: GENERAL TRENDS OF DEVELOPMENT

Summary: The urgency of the topic of the scientific article is due to modern political science, gender and national studies of women's movements in European countries, including the Polish women's movement, which began and developed in Lviv along with the Ukrainian women's movement. The aim of the article is to analyze and review the issues of Polish women's magazines for peasant women published in Eastern Galicia in the XIX century in order to clarify the main topics, conscious paradigms of the Polish women's movement, value concepts of Polish women's periodicals for peasant women, peasant women in traditional society and their participation in public and state life through political educational journalism. It is important to trace the main trends in the development of the Polish political women's press and its impact on modern women's political periodicals, as in the early twentieth century laid the foundation for the development of the modern Polish women's movement.

The scientific article analyzes the negative stereotypes about the traditional role of peasant women in public life on the example of the Polish women's magazines «Zorza» and «Zorza Ojczyzna», published in the early twentieth century. It was found that the traditional views on the role of peasant women are outdated, while the pages of Polish women's mag-

azines promote: women's education, self-education, creative realization of women as individuals. The traditional formula for peasant women in society, which has been reduced to marriage and the birth of children, has been criticized for being superficial. Instead, a new image of a politically active woman is taking part in the life of her country and people.

Research methods. The study used a set of general and special methods: the method of conceptual analysis in determining the Polish women's movement; thematic analysis in determining the main topics of Zorza and Zorza Ojczyzna; synthesis in the study of methods and forms of struggle of active women for their political rights. *Results and conclusions.* The active political role of women citizens in rural areas is a conscious concept of the Polish women's press for peasant women, which was expressed in debunking active rural women of negative stereotypes about the passivity of women who come from the countryside.

Key words: educational political journalism, Polish gender movement, emancipated publications, a new type of peasant woman, women's economic rights, self-education of peasant women, women's education for peasant women

1. Вступ

Вкінці XIX століття пожвавився селянський рух у польській державі. Він розвинувся не тільки на польських землях, а й на східних кресах, зокрема як політична діяльність селян у Галичині. Діячі-селяни прагнули мати свою політичну пресу. Активісти селянського руху видавали перші жіночі часописи для жінок та молоді, яка заклала основу сучасної жіночої політичної періодики. Тема цього дослідження актуальна, оскільки закладе-

ні моделі для жіночої преси та загальні тенденції розвитку польської жіночої періодики зберігаються сьогодні. Новизною статті є розгляд двох польських жіночих періодичних видань для селянок початку XX століття, які формували політичну і патріотичну свідомість серед жіноцтва.

Метою дослідження є процес формування політичної і національної свідомості сільського жіноцтва на початку XX століття завдяки політичним і патріотичним статтям на шпальтах жіночої періодики.

2. Польська жіноча газета для селянок «Zorza»

1900–1914 роках виходив у Львові неофіційний орган для сільських жінок під назвою «Zorza», який редагувався Марією Вислоуховою як додаток до часопису «Приятель люду». Про цей часопис маємо багато досліджень та згадок як про один із впливових селянських часописів, що виходив тільки протягом трьох років, проте здобув велику популярність серед селянок. Серед бібліографічних даних про це видання у книзі Софії Залевської містяться такі відомості: «Zorza». Додаток до «Приятеля люду». Ілюстрований місячник. Обсяг – 16 сторінок. Редагувала часопис Марія Вислоухова. Мав популярні оповідання, пісні, поезії, цикл «Наші нариси», нариси з життя села. Марія Вислоухова-Боуффаль була відомою діячкою, яка написала багато популярних жіночих брошур. Жінка великого духу і наполегливості» (Zalewska, 1938, p. 101).

Отже, довідуємося, що «Zorza» була ілюстрованим місячником, тобто виходила щомісяця. Уже у назві цього місячника для селянок є таке формулювання – «miesięcznik z obrazkami» (ілюстроване видання). І дійсно на кожній сторінці містилася назва видання, обов'язково додавалися узорі, картинки і портрети відомих польських діячів. На титульній сторінці містилася ілюстрована назва; подавалися: рік видання та місце, шапка часопису: малюнок-ілюстрація селянки, що сидить серед прекрасної природи; ім'я редактора, призначення часопису, адреса редакції. Далі розташовувалася редакційна стаття.

«Zorza» одразу визначила свою ціль: вона удосконалюватиме життя духовне та економічне, працюватиме над пробудженням у польських людей почуття любові до батьківщини та обов'язку до суспільної праці. «Zorza» обіймала широку тематику (Franke, 1999). На її шпальтах з'явилися статті, присвячені суспільній, економічній, освітній діяльності, відомості з життя селянських товариств, інформація про школи та курси. До кожного номеру додавався додаток «Роздуми для дітей та молоді». Тематика, яку запровадила редакція, турбота, подання інформації і високий рівень статей перетворив часопис на найбільш освітнє видання для селян початку ХХ століття.

М. Вислоухова прагнула створити часопис для простих людей, формуючи свідомість громадянську та національну, щоб підняти селян до життєвої активності. Це видання позбавлене типової моралістики та інфантильного тону. «Zorza» була задумана як часопис для сільських жінок. Але насправді був це часопис, що мав суспільно-культурний характер, який читали і чоловіки, і жінки як одне з найпопулярніших видань у Галичині. Його тираж не є відомий, але він високий. М. Вислоухова хотіла назвати свій часопис «Зярно», потім за підказкою Оркана, з яким жваво дискутувала на тему народження часопису змінила назву на «Zorza» («Зоря»).

«Zorza» із самого початку пожвавила великий інтерес на селі, хоча багато читачів ототожнювали її із селянським партійним рухом. Отримала схвальні відгуки таких авторитетів як: Е. Ожеховської, М. Конопницької, Валерії Марпенне-Можковської. «Zorza» була часописом добре редагованим, із багатим змістом і графічними зображеннями. Своїх читачів часопис розглядав як партнерів. Був позбавлений дидактики та нудного тону. Натомість часопис започаткував діалог із селянами, що було поширеним у виданнях того часу. Діалог проводився у формі кореспонденції до часопису і публікувався на шпальтах у вигляді листів до редакції. Існував навіть постійний відділ «Листи до «Zorzi», котрий редагувала дописувачка-самоучка Якуба Беднарка. Відділ порад був поставлений на другий план, якому не приділялося багато уваги. Часопис містив багато історичних повістей, літературних творів знаменитих польських авторів: Теофіла Лернатовича, Яна Каспровича, Адама Асника, Ор Орта, Вінцента Поля, а також творів маловідомих селян.

3. Тематичне тло і політична свідомість газети «Zorza»

У «Zorzi» М. Вислоухова вчила, настановляла, подавала приклади сильних жіночих характерів та історичних постатей. Популярність часопису була результатом її старань, особистості, яка мала надзвичайну працьовитість, сердечне, тепле співчуття до іншої людини. У селянському середовищі вона отримала велику популярність і симпатію,

які переходили у велику любов селянок до редакторки. Будь-який номер часопису відкривався редакційною статтею, потім поезією, віршами. Постійними відділами редакції були: «Всячина» (відділ оголошень і реклами), «Порадник» (відділ господарських порад), «Відповіді редакції» (відділ кореспонденції), а найпопулярнішим серед селянської аудиторії був відділ «Листи до «Zorzi», де кожен бажаючий міг опублікувати свій лист про наболілі проблеми села. Видання було багатим на статті літературознавчого та історичного характерів, неодноразово «Zorza» друкувала матеріали про відомі історичні річниці, щоб підняти у селян патріотичний, бойовий дух; нариси про відомих постатей з фотоілюстрацією.

Вражає своєю глибиною стаття про пригноблення поляків австрійцями, які у школах змушували дітей вивчати не рідну їм, а чужу мову. Стаття «Bohaterstwo dzieci» («Героїзм дітей») знайомить читача з дітьми, які не боялися помсти німецьких вчителів і на свій ризик відмовлялися підкорюватися австрійським завойовникам (Zorza, 1901, №8, р. 109). Патріотичний характер цієї статті ставить важливу проблему рідної мови, котрою не дозволяють спілкуватися маленьким польським громадянам. Головний редактор ризикувала, публікуючи такий відвертий політичний матеріал, що розкривав хижу і ворожу політику німецької влади щодо пруських поляків. Головною рисою цієї статті є показ героїзму маленьких дітей, які не боялися арештів та покарань, виявляючи спротив німецькій шовіністичній владі.

Коли переглянути кілька номерів часопису «Zorza», то можна відстежити головну тематику, завдання і цілі видання. Наприклад, протягом 1901 року «Zorza» ще видавалася як додаток до «Приятеля люду», проте мала добре розвинуті власні редакційні відділи. У восьмому номері за 1901 рік надрукована згадана стаття «Героїзм дітей», вірш «Лято» Л. Селнартовича, новела «Клопоти молодого лікаря» (новела про життя молодого практиканта), Ш. Чеха «Jan Ignacy Paderewski» («Ян Ігнатій Падеревський») – нарис про відомого польського музиканта, «Не кривди ближнього» – допис-оповідання читача Яна Хандзиліка, що мало дидактичний характер, цикл подорожніх нарисів «Із землі сілезійської», які вела редактор Марія Вислоухова та традиційні рубрики

«Відповіді від редакції», «Всячина», «Порадник» (Zorza, 1901, №8).

У наступному номері за 1901 рік з'являється новий відділ редакції «Листи до «Zorzi», який був дуже популярним у часописі, бо давав багатьом читачам-селянам можливість поділитися своїми проблемами. Крім того, цей номер містив рецензію М. Вислоухової про книжку Яна Легерського у рубриці «Із землі сілезійської», вірші Адама Асника (молодого, популярного польського поета у цей час); традиційний відділ «Порадник» виступив під іншою назвою «Господарські поради» (Zorza, 1901, №11). Наступний номер у відділах і рубриках залишався постійним за змістом (Zorza, 1901, №12).

Нерідко у відділі «Всячина» друкувалася інформація про пам'ятні дати, важливі історичні події. Уже з 11-го номеру 1901 року у виданні збільшується кількість матеріалів історичного характеру, які несли націоналістичну пропаганду у селянську масову свідомість. Редакція надрукувала історичне оповідання «Героїзм та смерть» про повстання 1831 року (історія нападу російського війська на Польщу). Саме у цьому номері вперше з'являється рубрика «Nasze obrazki» («Наші фотографії») – розповідь про стародавні польські та литовські герби.

«Zorza» гостро критикувала австрійську завойовницьку політику, відверто писала про кривди. Своєю критикою австрійської влади виділяється стаття «Z księgi naszych krzywd» (Zorza, 1901, №12, р. 179) («З книги наших кривд»), підписану криптонімом «М. В.» про ситуацію не тільки у Пруссії, але й недалеко від Познані, де діти почали бунтуватися, що не хочуть вчити релігію по-німецьки. У відділі «Листи до «Zorzi» був надрукований лист Єви Рашик – вдячної читачки, яка дякувала часопису за його просвітницьку роль у пізнанні історичної істини. Саме ця публікація формує головний напрям матеріалів часопису – просвітницько-історичний.

Наступний 1902 рік зберіг усі традиційні відділи редакції «Zorzi» (Zorza, 1902, №4), проте у видання з'явилося багато матеріалів про весняно-господарські роботи; надалі друкуються вірші та новели відомих польських авторів, подана інформація, що «Zorza» – це видавництво Касильди Кулиновської. У «Zorzi» друкувалася Марія Род-

зевичева – відома польська діячка. У четвертому номері була надрукована її стаття «Piaty dzień po Wielkiejnocu na Litwie» («П'ятий день святкування Великодня у Литві») – розповідь про звичаї святкувати Великдень у Литві. Великою популярністю далі користувався відділ «Листи до «Zorzi»; у відділі «Господарські поради» селянки знаходили цікаву і корисну для себе інформацію. Поволі розширювалася селянська аудиторія часопису. Її кількість збільшилася до 6100 екземплярів.

Тяжка хвороба редакторки Марії Вислоухової 1902 року обірвала видання часопису. М. Вислоухова думала, що повернеться до видання часопису, та 1905 року померла. Проте справа її життя – видання такого прекрасного часопису як «Zorza» не була похована. «Zorza» знову відновилася у 1906 році. Це був часопис із назвою «Zorza Ojczysta». Попри труднощі виходу «Zorzi» М. Вислоухова залишила помітний слід у свідомості селян, які її просто обожнювали, бо вона була для них вчителькою, подругою, відомою діячкою і просто жінкою-патріоткою. Її журналістський, публіцистичний доробок для польської жіночої журналістики становить великий просвітницький спадок. Її націоналістичні статті, критика, рецензії, порушені на шпальтах видання, можливо навіть гострі чи заборонені, зробили її в очах селянського руху справжньою героїнею, талановитим редактором і журналісткою. «Zorza» була першим популярним, політичним, просвітницько-культурним, світоглядним часописом, часописом не авантюрним, а серйозним, ідеологічним, який формував у селянському русі патріотичні ідеї, цілі, програми.

4. Відновлена справа Марії Вислоухової: новий часопис

1906 року у Львові був створений Комітет Освітньої Праці ім. Марії Вислоухової, завдяки якому вдалося воскресити часопис «Zorza» під назвою «Zorza Ojczysta». Спочатку часопис виходив як безплатний додаток до «Приятеля люду», кілька номерів редагувалися Барбарою Стапинською. Ще однією спробою воскресити журнал «Zorza» була реактивізація часопису у Кракові Анною Августович 1918 року, проте не успішно.

Часопис «Zorza Ojczysta» нагадував колишній часопис «Zorza» і за відділами редакції, і за зовнішнім виглядом. Комітет, який вирішив воскресити часопис зберіг майже усі колишні рубрики часопису. Крім того, Комітет і часопис об'єднував відомих польських діячок жіночого руху, жінок-патріоток. На його шпальтах знаходимо багато корисної інформації. Перший номер журналу «Zorza Ojczysta» за 1906 рік (Zorza Ojczysta, 1906, №1) містив підтитул «Pismo miesięczne z obrazkami» («місячник з фотоілюстраціями»), що вказувало на те, що видання буде ілюстрованим. Перша сторінка – традиційно ілюстрована (спочатку це була селянська стріха, потім кілька картинок із селянського побуту), шапка (назва видання, подавалися ім'я редактора та видавця – Комітет Освітньої Праці ім. Марії Вислоухової), місце видання і адреса, потім була надрукована редакційна стаття. У 1906 році «Zorza Ojczysta» як і колишня «Zorza» була безкоштовним додатком до «Приятеля люду».

У редакційній статті за 1906 рік першого номера «Słowo do czytelniczek i czytelników» («Слово до читачок та читачів») редакція повідомляла про свою головну мету – воскресити колишній журнал: «Надійшла весна на наші землі, кругом орють та сіють. Приходимо до вас, дорогі читачі, із журналом «Zorza Ojczysta» до сердець та душ ваших. Приходимо так, щоби «Zorza» заяснила у хмарній селянській долі весною надії, співом пташини, сердечною любов'ю до селянської стріхи. Так як і «Zorza» писала до своїх приятелів, чи ця «Zorza Ojczysta» так само буде чинити?» (Zorza Ojczysta, 1906, №1), – ставила риторичне запитання редакція своїй аудиторії. Уже з цього вступного слова редакції головною метою редакційного комітету стає воскресіння колишнього видання. Крім того, одразу виокремлюється читачька аудиторія – селянська; редакція вказує на те, що часопис призначений для сільського читача.

У цьому ж номері був надрукований великий нарис про Марію Вислоухову (короткі біографічні відомості, діяльність), «Спогади Марії Вислоухової» (Zorza Ojczysta, 1906, №1, р. 5), коротка зарисовка В. Далецької «Про раннє сонце» (стаття господарського характеру). Редакція запровадила новий редакційний відділ «Для добра сільської хати», в зкому ставила перед собою мету і завдання, виражених у таких словах до своїх читачок-

матерів, жінок-патріоток, гордих селянок: «Вас, матері, прагнемо навчити популярної науки як життя і здоров'я людське зберегти, а для дітей ваших будемо робити захорони (М.П. – дитячі садки), щоб вони могли добре виховуватися» (Zorza Ojczysta, 1906, №2).

5. Загальні тенденції роботи редакції «Zorza Ojczysta»

Редакція зберегла загальну тенденцію «Zorzi» подавати короткі історичні довідки до пам'ятних дат, друкувати художні твори про історичні події, що мали б на меті просвітити, навчити і виховати свою аудиторію у патріотичному дусі. Наприклад, стаття про Конституцію Третього травня (Zorza Ojczysta, 1906, №3, р. 3) зберігала старі традиції «Zorzi», тобто наявні: відділ кореспонденції «Листи», відділ міжнародних новин «Польські справи», збережений відділ кореспонденції «Відповіді редакції», «Всячина», а також господарський відділ, який мав назву «Практичні поради». Цікавим і новим у цьому номері жанри публікацій. У журналі починають набувати популярності короткі зарисовки про актуальні проблеми села. Відомою зарисовка Я. Вархаловської «Ярмарок краю», в якій пропагується організована солідарність і патріотизм селянок у підтримці польського виробника, навіть у господарських справах – жінки краю дуже обурилися і постановили купувати тільки свій цукор, вибраний для польських фабрик і робітників (Zorza Ojczysta, 1906, №4).

У журналі, крім традиційних рубрик часопису, друкуються статті про жіночі спілки, в яких жінок закликали до праці і активної діяльності проти російських поневолювачів. Наприклад, стаття «Спілки сільських жінок» подає польським селянам приклад боротьби проти ненависної російської влади. Лунають заклики об'єднуватися у громади, щоб протистояти несправедливості. В цьому номері з'являється рубрика «Поради сільським матерям», в якій містилися поради про дитяче виховання. У рубриці друкуються відомі сільські діячки: Софія Сжетельська, Юзефа Чарновська (Zorza Ojczysta, 1906, №7).

Пропагування родинних цінностей, як базових цінностей польського села і зрештою польсь-

кого суспільства, як гарант здоров'я і свободи польської нації, були головною ціллю часопису. Привертає увагу стаття «Poznajmy nasze dzieje» («Пізнаймо наші дії») Марії Гержабкової (Zorza Ojczysta, 1907, №1, р. 12). Головними цінностями польського суспільства виступає любляча родина: «Головне для нас родина, базована на спільній взаємній любові її членів. Але одна родина у світі це так мало, так як маленьке зерно у полі, як зерно піску у горі. Що говорять про поляків у світі стосується і нас, як народу. Польський народ відомий як народ активний, який любить свободу, але нещасний, коли його хтось гнітить, строгий до своїх приятелів» (Zorza Ojczysta, 1907, №10). У цьому номері проводилася популяризація селянського вбрання, народних звичаїв. У оголошенні редакції поданий заклик до братів та селянок про складання коштів на пам'ятник Бартошу Гловацькому.

Уже в наступному номері з'являється новий відділ редакції «Pogadanka naukowa» («Наукова бесіда»), в якій велася розповідь про птахів і рослини, шкідників. Кілька нарисів про відомих жінок-патріоток редакція традиційно друкувала ледь не у кожному номері. Цікавим у виданні був живий діалог зі своєю аудиторією, котра ще пам'ятала колишній журнал і надсилала листи. Один такий лист читача був надрукований під назвою «Здобування освіти» (Zorza Ojczysta, 1907, №8). У публікації виражені почуття читацької сільської аудиторії до нового часопису, який виходить для добра села, сільського життя, намагається допомогти селянину у його труднощах. Читачі називають цей часопис колишньою назвою, бо вірять у популярність самого часопису. Такий діалог допомагав виданню зорієнтуватися у вподобаннях аудиторії та зрозуміти, які матеріали потрібні селянській аудиторії. З наступного номеру, редакція запроваджує новий відділ для дітей «Ochronki dla dzieci wiejskich» («Ясла для сільських дітей»), де переважно друкувалися матеріали про організацію на селі дитячих садків, а також відділ «Що діється у нас і біля нас» (Zorza Ojczysta, 1908, №1) (відділ коротких місцевих новин).

Крім звичних рубрик, редакція друкує статті, присвячені проблемам виховання, які були однією з традиційних обговорюваних тем у всіх польських жіночих виданнях. Редакція запровадила читацьку дискусію на цю актуальну тему для

селянства. Першою виховною статтею журналу виступає стаття «Про те, що таке виховання» М. Бжезинського, в якій на перше місце ставиться не фізичний розвиток дитини, а виховання молодого покоління розумним і здоровим, *милого людям та Богу, корисного суспільству, родині і самому собі*. Справа виховання розглядається як *найважливіше мистецтво на землі*, тому що від нього залежить доля майбутніх поколінь» (Zorza Ojczyzna, 1908, №3). Виховання подане як важлива проблема, бо, потрібно виховати достойного члена суспільства, патріота, освічену дитину, яка добре вчитиметься. З цією метою редакція для селян запроваджує відділ рецензій та бібліографії «Нові і добрі книжки», в якому часопис інформував польського селянина про нові книги, потрібні для доброї освіти.

Протягом першого року виходу на світ з'явилося повних вісім номерів. Це набагато більше, аніж у колишнього видання. Редакція намагалася якомога більше нагадувати часопис М. Вислоухової. 1907 рік редакція почала гострою статтею «Наші справи у році 1906-му», в якій постає страшний образ *неволі*, що триває сто років. Образно подані історичні етапи неволі, характеризовані такими виразами: *темні хмари, наше небо, збилися хмари над нашою долею*. Поряд з тим, російський народ змальований як не ворожий народ, а пов'язаний *спільною долею* (Zorza Ojczyzna, 1907, №1).

Редакція запроваджує нові відділи: «Картини з недавньої минувшини», «Бесіда про птахів», «Pogadanka przyrodnicza» – «Природничка бесіда» М. Дуаковського. З восьмого номеру вперше з'являються статті іншого характеру, які присвячені жіночому питанню. У колишньому часописі таких статей небагато. Зате на шпальтах цього журналу розгортається справжня дискусія про жіноче питання. Першою це питання порушила Марія Реутт, яка відгукнулася на статтю Антоніни Збруї у серпневому номері публікацією «У справі жінок». Досі цій проблемі журнал не приділяв належного місця. Жіночі права (головна тема часопису) розглядаються у контексті свободи польського народу як обов'язкова його складова, бо народ, *в котрого існує, хоча б кілька невільників, вільним не може бути* (Zorza Ojczyzna, 1907, №8).

6. Жіноче питання і політична свідомість часопису

Жіноче питання на початку ХХ століття було настільки важливим, що навіть розглядалося поряд з національним. До жіночого питання була додана стаття про жіночі організації «Про фахову допомогу для жінок», в якій редакція розповідає про товариство, що допомагає молодим дівчатам навчитися якомусь ремеслу. З'являється ще одна важлива тема часопису – тема виховання дітей. Велику увагу надавалося вихованню у дитині доброго начала. Наприклад, стаття «Кілька слів про виховання» критикувала негативні стереотипи у вихованні польської дитини, що існували у польському суспільстві. Виховання доброї дитини – головна мета кожної матері, *бо на старість з тих дітей не буде втіхи* (Zorza Ojczyzna, 1907, №10). Ця стаття свідчила про те, що виховання – важлива ланка у формуванні цінностей дитини. Лунають заклики редакції вчити дітей доброти та милосердя. Тема обговорення дитячого виховання була настільки популярною і актуальною, що редакція надрукувала анкету для читачів «Листок» про своє бачення виховання дітей, а також брошуру «У справі пильнування дітей», в якій були надруковані вірші, загадки і шаради для дітей.

1908 рік розпочався із підсумків про досягнення і поразки 1907 року у статті «Що нам приніс минулий рік»: «Що нам принесе новий рік кожний над тим застановляється. Починаємо з Галичини, де буде виходити наша газетка. Спочатку для сільських господарів був прийнятий закон про вибори до Рад. Тому селяни могли з легкістю зітхнути, бо могли заволати на повні груди про свої потреби, свої права. Із виборчими змінами розширилася нам в Галичині дорога до поліпшення народного побуту. Велика наша трагедія – втрата польського письменника Станіслава Вишп'яньського» (Zorza Ojczyzna, 1908, №1).

У часописі надалі зберігається провідна тема виховання дітей. Свої поради на сторінках надавали фахові лікарі, писали про догляд за немовлятами. Станіслав Прогульський у статті «Про потребу натурального харчування і пеленації немовлят» вперше ставить одну з головних проблем смертності серед немовлят – тему гігієни. Гігієнічна тематика згодом стає провідною тематикою часопису

не тільки у цьому відділі, а також у практичних, господарських відділах. За головну цінність польського суспільства проголошено людське життя – життя навіть маленької істоти дуже важливе для цілого польського суспільства. Часопис закликає матерів дбати про гігієну дитини, гігієну продуктів, щоб дитина виросла здоровою. У відділі «Практичні поради» – відділі господарському редакція давала поради як стежити за власною гігієною, за гігієною саду, гігієною селянського дому.

У першому номері за 1908 році з'являється відділ інформаційних новин «З краю і зі світу». У новому році популярною темою стає тема участі жінок у політичному житті своєї країни. Вже у третьому номері була надрукована стаття про вибори до сейму кандидатки-жінки «Вибори до сейму, кандидатка – жінка», в якій повідомлялося про те, що відома діячка Марія Дулемб'янка балотується на посаду кандидата до сейму, а також ставилися риторичні запитання до селянки, яка не цікавиться ні політикою, ні економікою своєї країни. У контексті обговорення жіночої політичної активності постає інша проблема, порушена часописом – проблема рівноправності. Засуджуються жіноча байдужість, некомпетентність та лінощі у справах політичних, коли жінки не беруть активної участі, не цікавляться економікою своєї держави, не цікавляться школою для своїх дітей.

Протягом 1908 року видання залишає постійними редакційні відділи, теми обговорення, твори, нариси. Часопис починає виходити не регулярно. Останньою спробою видавати часопис здійснила у 1918 році Анна Августович у Кракові, проте не дуже вдало. Під впливом цього часопису польське село змінилося. «Zorza Ojczysta» відіграла позитивну роль у просвітництві селянок, патріотичному і громадянському вихованні. Видання, збагачене історичним матеріалом, допомагало поглибити свої знання з історії тим, хто не мав можливості вчитися, допомагало сільським дівчатам отримати ремесло, допомагало практичними порадами лікарів дбати про гігієну. Можна з упевненістю сказати, що «Zorza Ojczysta» продовжила часопис «Zorza» Марії Вислоухової, ставши продовженням педагогічної діяльності своєї великої засновниці.

7. Висновки

Обидва видання «Zorza» і «Zorza Ojczysta» презентують високий рівень публіцистики та журналістики авторів статей. Актуальні проблеми, які порушувало видання, мали поза часове значення – вони актуальні і для інших жіночих польських видань, а деякі актуальні сьогодні. Ці часописи мали багато спільних ознак:

- одна аудиторія (селяни, часописи призначалися для сільських господинь, переважала селянська аудиторія);
- призначення часопису (для селянок, тобто для окремої верстви жіноцтва);
- порушення актуальних проблем села (детальний опис селянських проблем у відділах часописів);
- культурно-просвітницький характер (обидва видання друкували статті просвітницького характеру);
- патріотичне і моральне виховання аудиторії (обидва видання ставили ці завдання як головні).

Популярність видань була високою. Про це свідчить рівень зацікавлення селянської аудиторії політичними питаннями у редакційному відділі «Листи». Обидва видання мають багато спільного, а «Zorza Ojczysta» була редакційним продовженням «Zorzi». Загальний характер статей цих часописів – просвітницький, пізнавальний, культурний. Просвітництво – головна риса, характерна усім матеріалам цих видань. Просвітництво проголошувалося головною метою у допомозі селянам для вирішення проблем села. Просвітництво виражалося у загальному редакційному гаслі – будити сільську жінку до активного життя, боротися із темрявою сільської жінки. Пізнавальність і світоглядність журналістських матеріалів заклала головні тематичні моделі відділів у інших жіночих часописах. Ідейність часописів полягала у патріотичному вихованні селянської аудиторії, у підтримці морального і національного духу розчарованих громадян, що боролися проти неволі та гніту. Редакції обох часописів висловлювали надії на польську незалежність. Часописи «Zorza» і «Zorza Ojczysta» – це якісні, просвітницькі, культурні та ідейні політичні жіночі часописи.

Література:

1. Dormus K. Problematyka wychowawczo-oświatowa w prasie kobiecej zaboru austriackiego w latach 1826–1918. Warszawa, 2006. 453 s.
2. Franke J. Polska prasa kobieca w latach 1820–1918. W kręgu ofiary i poświęcenia. Warszawa, 1999. 192 s.
3. Historia prasy polskiej. Prasa polska (1864–1918): w 2 t. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1976. T.2. 360 s.
4. Zalewska Z. Czasopisma kobiece w Polsce: Materiały do historii czasopism rok (1818–1937). Warszawa, 1938. 257 s.
5. *Zorza*. 1901. №11. S.166.
6. *Zorza*. 1901. №12. S.179.
7. *Zorza*. 1901. №8. S.109.
8. *Zorza*. 1902. №4. S.52.
9. *Zorza Ojczysta*. 1906. №1. S.1.
10. *Zorza Ojczysta*. 1906. №2. S.2.
11. *Zorza Ojczysta*. 1906. №3. S.35.
12. *Zorza Ojczysta*. 1906. №4. S.61.
13. *Zorza Ojczysta*. 1906. №7. S.97.
14. *Zorza Ojczysta*. 1907. №1. S.12.
15. *Zorza Ojczysta*. 1907. №10. S.1.
16. *Zorza Ojczysta*. 1907. №8. S.11.
17. *Zorza Ojczysta*. 1908. №1. S.3.
18. *Zorza Ojczysta*. 1908. №3. S.35.

References:

1. Dormus, K. (2006). Problematyka wychowawczo-oświatowa w prasie kobiecej zaboru austriackiego w latach 1826–1918. [Educational issues in the women's press of the Austrian partition in the years 1826–1918.]. Warszawa: 453. [in Polish]
2. Franke, J. (1999). Polska prasa kobieca w latach 1820–1918. W kręgu ofiary i poświęcenia. [Polish women's press in the years 1820–1918. In the circle of sacrifice and sacrifice]. Warszawa; 192. [in Polish]
3. Historia prasy polskiej. Prasa polska (1864–1918). (1976) [History of the Polish press. Polish press (1864–1918). T.2.]. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe: T.2. 360. [in Polish]
4. Zalewska, Z. (1938). Czasopisma kobiece w Polsce: Materiały do historii czasopism rok (1818–1937). [Women's magazines in Poland (Materials for the history of journals, (1818–1937)]. Warszawa: 257. [in Polish]
5. *Zorza*. [Dawn]. 1901. №11. p.166. [in Polish]
6. *Zorza*. [Dawn]. 1901. №12. p.179. [in Polish]
7. *Zorza*. [Dawn]. 1901. №8. p.109. [in Polish]
8. *Zorza*. [Dawn]. 1902. №4. p.52. [in Polish]
9. *Zorza Ojczysta*. 1906. №1. p.1. [in Polish]
10. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1906. №2. p.2. [in Polish]
11. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1906. №3. p.35. [in Polish]
12. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1906. №4. p.61. [in Polish]
13. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1906. №7. p.97. [in Polish]
14. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1907. №1. p.12. [in Polish]
15. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1907. №10. p.1. [in Polish]
16. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1907. №8. p.11. [in Polish]
17. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1908. №1. p.3. [in Polish]
18. *Zorza Ojczysta*. [Northern Lights]. 1908. №3. p.35. [in Polish]